

«El problema real és que la nostra societat és masclista; si no ho fos, l'ús del masculí amb valor genèric no implicaria l'exclusió de les dones»

Entrevista a Heura Marçal, assessora lingüística del Servei de Llengües de la UAB i coautora de la *Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la UAB*.

La primera Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la Universitat Autònoma de Barcelona va sortir el novembre del 2008. Tres anys després, a finals del 2011, en sortia una versió ampliada i revisada. Fiona Kelso, Heura Marçal i Mercè Nogués, assessores lingüístiques del Servei de Llengües de la UAB, van ser les encarregades d'elaborar un text impulsat per l'Observatori per a la Igualtat de la Universitat Autònoma amb subvenció de l'Institut Català de les Dones.

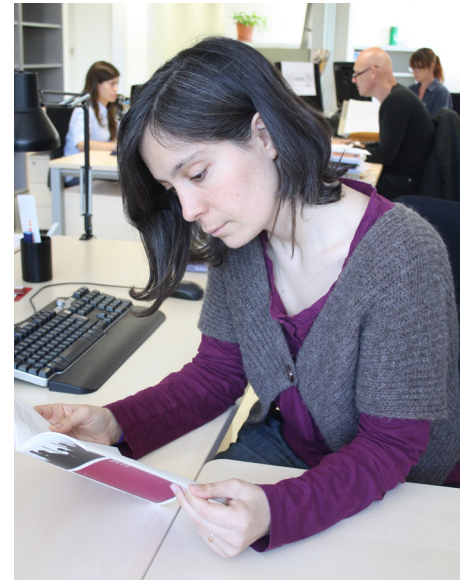
De forma clara, ordenada i visual, aquesta guia trilingüe (català, castellà i anglès) dóna recursos i exemples per a un ús no androcèntric de les tres llengües, aplicables a documents administratius, textos acadèmics i de qualsevol altre àmbit. En una segona part, el document s'endinsa en els estereotips culturals utilitzats en unes societats occidentals que, malgrat assumir legalment i social la igualtat de dones i homes, continuen fent un ús sexista del llenguatge de forma sistemàtica, a vegades de manera inconscient.

Quin és el perfil de les autores que van elaborar la guia?

Totes som assessores lingüístiques del Servei de Llengües de la UAB: Mercè Nogués de castellà, Fiona Kelso d'anglès i jo de català. Per a la *Guia*, també vam tenir assessorament extern: es va enviar el text al professorat de la Facultat de Filologia i qui va voler hi va fer aportacions, tot i que en vam tenir poques. El 2008 la vam enllestir, es va penjar a Internet i se'n va fer circular uns exemplars en fotocòpies. La primera edició era només en català. Més endavant, l'Observatori va tenir recursos per poder fer la traducció al castellà de la guia i per publicar-la en paper en català i en castellà. Va ser llavors que vam fer-ne la revisió i vam adaptar-la a l'*Acord sobre l'ús no sexista de la llengua de la Generalitat del 2010*. I, per tant, hi ha coses que són bastant diferents respecte a la primera edició.

Com per exemple?

El que ha canviat més respecte de l'edició anterior és que, seguint l'Acord, l'ús del masculí amb valor genèric deixa de ser considerat sexista, concretament en plural, tot i que sempre es prefereix que s'utilitzin altres formes neutres. En singular es continua dient que és millor utilitzar la forma doble, però en plural es privilegia el masculí genèric per sobre de les formes dobles. Per exemple, es dirà *director* o *directora* en singular, però si estem parlant de *directors de les escoles* en plural, no entendrem que sigui un ús sexista o androcèntric (tot i així, preferirem utilitzar altres formes neutres com ara *professorat* en lloc de *professors*, sempre que això sigui possible). A la primera guia, en canvi, sempre es privilegiava l'ús de les formes dobles abans que el masculí genèric. Al final de la segona edició de la guia expliquem que

Heura Marçal al Servei de Llengües de la UAB

hi ha hagut canvis i que a les properes edicions segur que n'hi haurà més, perquè és inevitable.

En quin context va sorgir aquest acord?

Aquest acord va néixer d'unes jornades que hi va haver a la Universitat de Barcelona titulades «Visibilitzar o marcar» i que va organitzar el Grup d'Estudi de Llengües Amenaçades (GELA). Va ser una jornada molt conflictiva pel tema de l'ús del masculí genèric. A partir d'aquella jornada es va crear un grup que va arribar a aquest acord, amb el qual segur que una part de la gent de la jornada no estaria gens d'acord. Pel que fa a l'ús de les formes dobles, hi ha lingüistes que hi estan en contra i lingüistes que hi estan a favor, perquè en definitiva s'enfronten dues realitats innegables. D'una banda, el funcionament de la llengua marca que el masculí és

efectivament el gènere no marcat; direm: «una rosa i un clavell ben *bonics*» i no «ben *boniques*». De fet, Carme Junyent, del GELA, defensa que si a algú se li hagués acudit catalogar els gèneres en les llengües romàniques com A i B, o 1 i 2, en lloc d'anomenar-los *masculí* i *femení*, no hi hauria hagut tants problemes. Així *taula* o *dona* serien del grup A, per exemple, i *clavell* o *nen* serien del grup B. D'altra banda, però, cal no obviar que al llarg de la història s'ha demostrat que aquestes etiquetes tan suposadament neutres no ho són, ja que l'ús que s'ha fet del masculí ha estat, i és, pervers: quan ha convingut ha estat genèric i quan no ha convingut no ho ha estat, i sempre en detriment de les dones. Per tant, és normal que hi hagi la necessitat de fer desaparèixer aquesta ambigüitat d'alguna manera i de visibilitzar les dones.

«Cal no obviar que al llarg de la història s'ha demostrat que aquestes etiquetes tan suposadament neutres no ho són, ja que l'ús que s'ha fet del masculí ha estat, i és, pervers»

Com es fa difusió de la guia? I com se n'analitza l'aplicació?

S'ha enviat la guia a universitats i oficines d'igualtat de l'Estat espanyol i també de fora de l'Estat (Andorra, Perpinyà i l'Alguer). Fora de l'àmbit lingüístic català, s'ha enviat l'edició en castellà. A més a més, com que aquesta guia està dirigida a tota la comunitat de la UAB, fem cursos de formació per al personal d'administració i serveis (PAS), perquè resolguin dubtes sobre com aplicar-la en el seu àmbit concret de treball. Hem fet tres edicions del curs per al PAS i fa dues setmanes l'Observatori va fer un curs per a

l'alumnat dins del taller «La comunicació no sexista».

A la UAB no hi ha un lloc central en què es generen tots els documents, es fa a cada facultat. És difícil fer arribar el missatge a tothom?

Sí, el fet que els documents es generin a cada facultat o centre fa que el procés de revisió depengui molt de les persones concretes d'aquella facultat i, malauradament, no tothom fa servir els materials o els serveis del Servei de Llengües per elaborar o corregir els textos. En realitat, la guia neix amb l'objectiu de conscienciar i, alhora, de dotar de recursos les persones que ja són conscients de la problemàtica del sexisme. La gent que redacta les normatives, etc., sol estar bastant conscienciada i fan servir molts dels recursos de la guia. Segurament ja els feien servir abans que aparegués, perquè la guia no surt del no-res, sinó de materials anteriors. Per tant, molta gent potser ja utilitzava altres guies, que no eren específiques de l'Autònoma i que no eren trilingües. De fet, aquesta és una de les diferències més importants d'aquesta guia: és la primera sobre aquest tema en què es parla de les tres llengües prioritàries a la Universitat, el català, el castellà i l'anglès, les tres llengües amb més producció de textos ara mateix a la Universitat.

En la nostra societat actual, davant la llei, homes i dones són iguals i és important que la llengua ho reflecteixi. També es diu que la llengua es va adaptant a la societat, però guies com aquestes demostren que també cal una empenya, no sorgeix sol.

Sí, la guia és un cas similar al de les lleis. Que surti la Llei d'igualtat, per exemple, no vol dir que homes i dones ja siguin iguals en la societat; si realment ho fossin la llei potser ni caldria haver-la escrita. La guia és una

Portada de la Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la Universitat Autònoma de Barcelona

mica el mateix: continuem fent un ús sexista del llenguatge i volem evitar-lo; per tant, creem recursos perquè les persones que tinguin aquesta consciència disposin d'eines per deixar de fer-ho conscientment (inconscientment a vegades és complicat).

És una guia políticament correcta i, en aquest cas, gramaticalment correcta. En cap cas proposeu una mesura que vagi en contra de les regles gramaticals, com per exemple, utilitzar el femení com a genèric, alternant-lo amb el masculí, com es fa en alguns àmbits.

Efectivament, perquè cal tenir en compte que aquesta guia està destinada als textos de l'Autònoma. Però és important que quedi clar que, després, cadascú, en els seus textos personals, pot fer el que vulgui. Pot utilitzar el femení genèric, per exemple, tot i que de vegades passen coses estranyes: en determinats cercles en què s'utilitza sempre el femení genèric es parla de «les opressores», i aquesta expressió en femení no deixa de ser curiosa, i fins i tot paradoxal, perquè, si hi ha un opressor, aquest és el patriarcat.

Es diu a la guia que només un 15 % de les llengües del món tenen aquesta oposició de gènere masculí-femení, com tenen el castellà o el català.

Encara que ens sembli sorprenent, efectivament és així. Ens interessava destacar aquesta dada per poder fer evident la diferència entre el sexe del referent i el gènere de la paraula. En alemany, per exemple, *noia* és neutre, no és ni masculí ni femení, i hi pot haver altres llengües en què tampoc hi ha cap relació entre el sexe del referent i el gènere gramatical. De fet, d'aquest 15 % de llengües que tenen aquesta relació, només es manifesta en algunes paraules i, en general, el gènere de les paraules és arbitrari. En el cas del català o el castellà, llavors, què passa? Doncs que el masculí és el gènere no marcat. La qüestió, però, és que s'ha utilitzat aquest masculí genèric de manera que les dones n'han estat absolutament excloses: quan es parlava dels «drets de l'home» a la Revolució francesa, aquest *home* no estava incloent les dones, en realitat. En quin moment, doncs, el masculí referit a persones discrimina i en quin moment no? L'ús que se n'ha fet en la nostra societat occidental ha sigut un ús discriminatori, però això no vol dir que el mecanisme en si ho sigui.

Nosaltres pensem a través de la llengua. Podem realment crear una societat igualitària amb el masculí com a genèric, com a gènere no marcat?

El problema real és que la nostra societat és masclista; si no ho fos, l'ús del masculí amb valor genèric no implicaria l'exclusió de les dones. Recordo que, en un curs d'anglès, ens van fer llegir un text sobre un crim i havíem d'endevinar qui era l'assassí d'entre un conjunt de personatges amb diferents professions; tot i que la solució era ben fàcil de trobar, ens va costar arribar-hi perquè, com que l'assassí havia de ser una dona, vam descartar d'entrada el personatge del

• Si voleu consultar la **Guia per a l'ús no sexista del llenguatge a la Universitat Autònoma de Barcelona** (2011) podeu recollir-ne gratuïtament l'edició impresa al Servei de Llengües de la UAB o accedir-hi directament a través de l'enllaç següent:

http://www.uab.cat/Document/182/479/Guia_us_no_sexista_llenguatge2.pdf

• Podeu consultar també al **blog** creat per al curs de formació sobre la guia, en el qual podeu trobar articles relacionats amb el tema: <http://blogs.uab.cat/llenguatgenosexista/>.

• Per a qualsevol altre **dubte**, us podeu posar en **contacte** amb Heura Marçal a través de l'adreça: heura.marcal@uab.cat.

metge (*doctor*), que finalment va resultar que era l'assassí (o més ben dit, l'assassina). L'anglès és una llengua sense flexió de gènere i tot i així, quan llegim *doctor* (que es pot referir a un home o a una dona), moltes persones ens imaginem un home. És un prejudici del lector o lectora, conseqüència d'una societat concreta, i contra això què pots fer-hi? Si la societat fos d'una altra manera, en llegir aquell text estaries oberta que aquella persona fos home o dona. I si això succeeix amb l'anglès, imagina't amb el català, en què hi ha flexió de gènere!: si et diuen «els cònsols» te'ls imaginaràs tots homes. Però això és una conseqüència de la nostra societat, del que hem après en la vida de cada dia.

Com vau treballar la segona part de la guia, la dels estereotips culturals?

Aquesta part és la menys controvertida: ningú dubta que hi ha estereotips en la societat i que s'han d'eliminar tant com puguem. S'hi reflexiona sobre aspectes culturals, que evidentment passen a través del llenguatge, però que tenen més a veure amb els pressupòsits o prejudicis. Vam fer un treball de documentació molt important amb guies d'altres universitats o institucions.

‘Actualment estem treballant amb altres universitats catalanes per unificar criteris sobre aquest tema’

I en aquesta part vau trobar més diferències entre les tres cultures? Vau haver d'enfocar-ho diferent?

Més aviat al revés: a la part sobre els estereotips hi ha exemples de les tres llengües gairebé sempre; en canvi, en la part de recursos, sovint no es parla de l'anglès, perquè en aquesta llengua no hi ha flexió de gènere. Pel que fa als estereotips, en totes les cultures n'hi ha. Una diferència entre la cultura catalana i l'anglesa, per exemple, és l'ús dels cognoms en les parelles heterosexuals: en anglès, les dones casades adopten el cognom del marit; aquí això ja no passa, tot i que sí que, per exemple, sovint per fer referència a una parella heterosexual s'utilitza només el cognom de l'home.

Hi ha alguna novetat de cara al futur?

Actualment estem treballant amb altres universitats catalanes per unificar criteris sobre aquest tema. Hi ha universitats que no tenen cap guia i d'altres que la van elaborar fa molts anys i que no la tenen gaire actualitzada. De manera que vam crear un grup interuniversitari. Estem fent encara el primer esborrany de la guia, que, en principi, ha de sortir aquest any. ■